

DOI: <https://doi.org/10.54937/ssf.2023.22.2.120-126>

Tvorivý proces dramatickej hry rozvíjajúci sociabilitu a emocionalitu dieťaťa

The Creative Process of Drama Play Developing the Child's Sociability and Emotionality

Božena Švábová

Abstract

In the creative process, drama play allows children to become an active subject of the educational process. It is a very lively and flexible process, it teaches children to communicate, express their opinion, argue, get to know themselves and the world around them. In the article, we point out the importance and possibilities of using drama games in the kindergarten environment, which allow children to realize themselves in induced drama situations and role-play. They bring them joy, freshness, friendship, tension, relaxation, the possibility of self-expression in all activities during the day.

Keywords: Creative drama. Play. Drama play. Activation.

Dramatická hra a jej význam

Tvorivá dramatika je významnou aktivizujúcou a interaktívnou metódou, ktorá vytvára variabilné možnosti realizovať rôzne formy práce s deťmi. K základným jej metódam sa zaraďujú improvizácia, interpretácia, hra v role, pantomíma, dramatizácia, **dramatická hra**, ktorých základ tvorí hra (Švábová, 2017; Švábová, 2017). V súčasnosti sa do popredia dostávajú dramatické hry, ktoré obsahujú momenty napätia a uvoľnenia, podnecujú tvorivosť, umožňujú aktérom v tvorivom procese komunikovať, experimentovať, objavovať, úspešne a so záujmom spolupracovať so skupinou a tešiť sa zo získavania nových poznatkov, skúseností a zážitkov. Machková (2005, s. 13) tvrdí, že dramatická hra je námetovou hrou založenou na medziľudskom kontakte a komunikácií, na stretávaní ľudských jedincov v situáciách osôb, ktoré na seba vzájomne pôsobia. Podľa Grohovej (2004) pri dramatických hrách sa pracuje s určitým typom detskej angažovanosti, pri simulácii konajú deti tak, akoby asi konali v daných okolnostiach, situáciách, „prehrávajú“ nejaký svoj zážitok či príbeh, pri ktorom môžu meniť jeho riešenie, stávajú sa inými osobami, predmetmi, zvieratkami, konajú v súlade s danou úlohou a pri tom zapájajú svoju fantáziu, predstavivosť skúsenosti a poznanie. Dramatické hry v danej situácii, ako

uvádzajú Dolinská a kol. (2018), umožňujú isté pretváranie, obmieňanie a seba-prejavenie. Práve v týchto hrách deti majú možnosť prežiť situácie, s ktorými sa môžu v živote stretnúť, každé dieťa prežíva a rieši situácie po svojom a veľakrát odlišne od našich predstáv, keď svojou originalitou aj nás môžu zaskočiť. Preto nemôžeme hodnotiť len výsledok, ale predovšetkým snahu dieťaťa s danou situáciou sa vyrovnáť. Je dôležité, podľa Švábovej (2017), aby obsahom aktivít boli témy a situácie, ktoré sú deťom blízke, inšpiratívne, mali k nim emotívny vzťah, hrajú sa, lebo to samé chcú, spontánne spolupracujú v kolektíve a získavajú pozitívne sociálne skúsenosti. Ako uvádza Svetlíková (2005), dieťa niekedy dokáže v hre sa oveľa viac prejaviť, než v reálnom živote.

Dramatická hra sa odlišuje od iných typov hier (didaktickej, konštruktívnej, pohybovej) tým, že obsahuje výrazne **sociálne prvky a konflikt**, čo pri iných hrách môže chýbať alebo zostať nevyjadrený, to je medzi deťmi prínosom. Hrať sa „na niečo“ alebo „na niekoho“, vstúpiť do hry v role, vytvárať dej pomáha deťom pochopiť svet, zmocniť sa ho. Ako uvádza Kováčová (2022), v hrách sa vytvárajú priateľstvá, čo prispieva k správne formovaniu vývinu dieťaťa, nie len toho s odlišnosťou, pomáha mu prekonávať zábrany, zvyšovať sebavedomie, potláčať pocit menejcennosti, čím sa vytvára pre dieťa sociálna a emocionálna podpora. Dramatická hra má rôzne podoby. Od vyjadrenia pocitu alebo predstavy dieťaťa pohybom, slovom, až po dejovo uzavretý celok. Dieťa sa dostáva do rôznych situácií a hľadá vlastné spôsoby prejavu, riešenie, pohybom znázorniť charakter zvierat, postáv, rôznych situácií zo života (prekvapený dedko, let motýľa, vrany, hľadanie strateného psíka, smutná víla, dažďová kvapka). Podľa Koťátkovej (2005) dominantným znakom dramatickej hry je hranie rolí, vyjadrenie situácie, komunikácia s využitím rekvizít a iných symbolov.

Tabuľka 1: Dramatické hry – rozvoj sociability a emocionality dieťaťa

dramatické hry	<ul style="list-style-type: none">• v aktivitách poskytujú priestor na spontánny prejav, tvorivú aktivitu,• umožňujú regulovať city, vyjadriť vlastné vnútorné pocity a dať ich najavo okoliu,• uľahčujú sa preniesť cez rôzne neprijemné situácie, vyrovnáť sa s pocitmi napätia, prejsť pozitívne emócie z prežitého,• v partnerských hrách sa učíť nadväzovať kontakt s inými deťmi a spolupracovať, preberať na seba rôzne skupinové role,• vytvárať sociálne vzťahy, uvedomovať si vlastné potreby a záujmy,• spoznávať okolitý svet, prekonávať zábrany, úzkosť,• vedú k sebapoznávaniu, sebarozvoju a k sebahodnoteniu.
----------------	--

Zdroj: vlastné spracovanie

Prínos dramatickej hry sa predovšetkým odzrkadľuje v socializácii dieťaťa, čiže je významným faktorom jeho sociálneho vývinu (Majzlanová,

2004). Je dôležité, aby sa dieťa v hrových aktivitách cítilo uvoľnene a príjemne a hralo sa preto, že sa mu chce, ale nie preto, že sa musí hrať (Švábová, 2012). Pomocou dramatickej hry môže dieťa experimentovať, cvičiť, viesť dialóg, učiť sa kombinovať, ale aj improvizovať. Pri týchto hrách sa deti dostanú do rôznych situácií, kedy môžu hľadať vlastné spôsoby riešenia, nadväzujú kontakty, spolupracujú a zároveň vidia reakcie spoluhráčova spôsob ich konania. Deti si navzájom odovzdávajú informácie, a to verbálne, ale aj neverbálne, ale majú možnosť aj samostatne sa prejaviť, a tak získať nový zážitok s novým poznaním. Námety pre dramatické hry nájdeme nielen v literatúre, ale dobrým podnetom sú situácie z bežného života a deti sa prejavujú na základe vlastných skúseností a zážitkov. Námety musia byť jasné, konkrétne a deťom blízke, aby dokázali čo najviac zaujať a stimulovať k tvorivému prejavu, tým prinášať a získavať nové zážitky a skúsenosti.

Záver dramatickej hry a reflexia

V závere dramatických hier je dôležitá sebareflexia, reflexia alebo diskusia, kde má dieťa priestor vyjadriť vlastné zážitky, prehodnocovať svoje postoje, subjektívne pocity s pocitmi všetkých účastníkov aktivity.

Pri hodnotení vyzdvihneme snahu detí a všetkých bez rozdielu ich výkonu. Tu neexistuje správny a nesprávny spôsob zvládnutia úloh, riešenia situácií, tu nám ide predovšetkým o zážitok s novým poznaním a nie o výsledok. Nikdy nezabudnúť na pochvalu aj v priebehu činnosti, ktorá povzbudí a zapojí aj menej aktívnych. Prináša radosť a pocit úprimného šťastia.

Najideálnejšie je sedenie v kruhu, aby všetci na seba dobre videli. Pedagóg kladie otvorené otázky, ktoré majú vyvolať spontánnu reakciu účastníkov aktivít. Pohotovo reaguje na odpovede, podporuje a povzbudzuje deti k vyjadreniu vlastných pocitov, ktoré prežili v hrách a porovnáva ich so spoluhráčmi (Švábová, 2018).

Delenie dramatických hier a cvičení

Existuje veľký počet skupín a rôznych delení dramatických hier podľa rôznych kritérií a závisí od učiteľov, lektorov, vedúcich skupín, v akej podobe sú prezentované, v akej organizačnej forme aplikované. Disman (1976, s. 19 - 75) delí hry a cvičenia *podľa psychických funkcií alebo poznávacích procesov a veku detí*. Sú zamerané na pozornosť a uvoľnenie, vnímanie, pamäť a predstavy, fantáziu, reč, city, vôľu a jednanie. Zdôrazňuje ich vnútornú výchovnú hodnotu a rozvoj kolektívnej spolupráce detí. Výber dramatických hier je podmienený nielen vytýčeným cieľom, ale úspech závisí aj od prostredia a dramatických prostriedkov, kde sa hra realizuje. Okrem bezpečnosti by mal byť priestor vybavený pomôckami a rekvizitami, ktoré podnecujú detskú predstavivosť, fantáziu a tvorivosť. Deti v dramatickej hre využívajú svoje skúsenosti a poznatky

z bežného života, tvorivým spôsobom využívajú hračky a rôzne materiály, overujú si svoje nápady, učia sa porozumieť informáciám.

Využitie hier a cvičení je rôzne. Pre tvorivého pedagóga je vlastný zásobník istým vodidlom, nie predpísaným receptom. Zvlášť začínajúci učitelia tu môžu nájsť na jednom mieste množstvo jednoduchých cvičení, ktoré sa spájaním, kombinovaním, v spolupráci s deťmi rozvinú do rôznych podôb a postupne vznikne aj ucelený príbeh. Praxou si uvedomíme, že hry a cvičenia nemajú čistú podobu, navzájom sa prelínajú, doplňujú, na seba nadväzujú, preto postupne vzniká množstvo nových podôb a variácií, ktoré mnohokrát vychádzajú z originálnych nápadov spontánne sa vyjadrujúcich detí. Niektoré hry a cvičenia majú elementárnu podobu, iné komplikovanejšiu, kde sa predpokladá vyššia vyspelosť hráčov, iné sú len východiskom celého komplexu predvádzaných činností alebo len časťou celku. Všetko závisí od pedagóga, ako si hry rozdelí, v ktorej fáze činnosti ich bude aplikovať. Niekedy sa hry na prvý pohľad javia fádne, ale realizáciou a dobrou atmosférou sa deti veľmi rady k nim vracajú a žiadajú si ich opakovať.

Hry na charakterizáciu a hra v roľ

V popisovaných hrách hráči uplatňujú svoje skúsenosti, zážitky alebo postrehy, ktoré sa udiali okolo nich, v ich blízkom i vzdialenom prostredí. Tieto hry a cvičenia, ktoré zvolíme je potrebné zvážiť podľa veku dieťaťa. Deti v predškolskom a v mladšom školskom veku majú ešte málo skúsenosti. Ale na druhej strane sa rady stávajú niekým iným, rady vstupujú do roly niekoho iného. Sú to rozprávkové bytosti, zvieratká, veci a rastliny s ľudskými vlastnosťami. Machková (2005, s. 56 - 59) uvádza, že tieto hry sa väčšinou snažia o vcítenie sa do druhých a o pestovanie schopnosti jedinca intuitívne odhadovať vnútorné pochody druhých. Charakterizačné cvičenia sa často začínajú spoločenskými hrami typu „čo by to bolo, keby to bolo“ alebo „čo by stalo, keby“ a pod. Mnohé z hier a cvičení môžu vyústiť do improvizácií a etúd s dejom. Do tejto skupiny patria aj pantomímy v rôznej podobe, ktorými môžeme nadviazať na pohybové hry, čím sa obohacuje pohybová charakteristika a rozširuje sa o ďalšie výrazové prostriedky, pričom preniká do väčšej hĺbky. Ďalej sem patria aj hry s výmenou rolí, ktorých základ tvorí skúmanie a poznávanie postojov a pocitov druhých.

Improvizácia s dejom

Pri realizácii hier s využitím improvizácie s dejom je dôležitý dramatický dej, ktorý sa tvorí spájaním dramatických situácií. Hráči reagujú na danú tému, vstupujú do danej roly a hľadajú príčiny vzniknutej situácie, reagujú na konflikt, hľadajú rôzne spôsoby riešenia a ku spokojnosti všetkých zúčastnených svoju činnosť končia. Podnetom môžu byť aj rôzne literárne predlohy.

Tvorivosť

Hry a aktivity na tvorivosť ponúkajú deťom priestor na sebarealizáciu, na tvorbu niečoho nového a originálneho. Vyžadujú si vyšší stupeň sústredenosti, spájajú a pretvárajú predchádzajúcu skúsenosť, rozvíjajú hodnotové a logické myslenie, reč, sebaovládanie, vôľu, intelekt. Skupinu týchto hier tvoria konštruktívne hry s rôznym materiálom (kocky, piesok, sneh, korálky, vlna), námetové hry, kde si dieťa vyberá rolu (kuchárka, pekáč, šofér, pastier oviec, poštový doručovateľ). Tieto hry a cvičenia sa prelínajú s ostatnými skupinami hier a cvičení.

Objavovanie seba a okolitého sveta

Deti sú skutočne malými objaviteľmi sveta, rady sa stretávajú s niečím novým, vedia sa prekvapiť všetkým, čo u dospelých je všedným. Všetko vnímajú a prežívajú oveľa intenzívnejšie, než si myslíme. Našou úlohou je rozširovať možnosti vnímania tak, aby sa rozvíjali u každého dieťaťa všetky zmysly. Sem sa zaraďujú hry na rozvoj zmyslov, hry s predmetmi, rekvizitami, s rôznym materiálom, hry objavujúce okolie.

Pohyb a pantomíma

Cieľom hier a cvičení so zameraním na pohyb a pantomímu je rozvíjať predstavivosť, obrazotvornosť, výrazovosť, schopnosť používať pohyb ako charakterizačný prostriedok. Zaraďujú sa hry *Rásť z ničoho a objavovať priestor*; *Na dirigenta*; *Čo mi hovorí tvoja tvár?*; *Na dostihy* (Švábová, 2018, s. 99).

Kontakt, mimojazyková komunikácia a skupinové čítanie

Hry a cvičenia na kontakt, mimojazykovú komunikáciu a skupinové čítanie sú mimoriadne dôležité, pretože smerujú bezprostredne k socializácii jedinca. Zaraďujeme tu neverbálne dialógy vedené pomocou rôznych vzájomných dotykov, vydávaním a vytváraním najrôznejších neslovných a nerečových zvukov. Dochádza k vzájomnej interakcii a rozvíja sa empatické čítanie, vytvárajú sa nové sociálne vzťahy a staré, nadobudnuté vzťahy sa utužujú. Tieto hry oživíme použitím predmetov vydávajúce zvuk (hrkálky, drievka, prstové malé činely). Základným prvkom je tu vzájomný kontakt, napr. rozprávkový príbeh *Čo sa stalo so zámkom?* (Švábová, 2018, s. 100).

Plynulosť reči a slovná komunikácia

Od pohybových a pantomimických hier postupne prechádzame k hrám, v ktorých odbúravame zábrany v slovnej komunikácii. Cvičenia a hry na plynulosť reči a slovnú komunikáciu sú zamerané na reč, správnosť a zrozumiteľnosť reči, na techniku dychu, hlasu, dynamiku, tempo, rytmus, moduláciu v hovorovej reči. Rečovú plynulosť začíname jednotlivými slovami spojenými s rytmickými cvičeniami, s pohybom. Tu zaraďujeme reťazové rozprávanie, jednoduché riekanky, jazykolamy, básne, piesne.

Pomocné cvičenia (hry na rozohriatie, uvoľnenie, sústredenie, zoznamovanie)

Hlavnou úlohou týchto hier je uvoľniť atmosféru v skupine, prekonať zábrany a hanblivosť a utužovať kolektív. Sú to hry na rozohriatie, hry na psychofyzické uvoľnenie a hry na sústredenie pozornosti. Dramatické hry sa neustále obohacujú o nové témy a podoby organizácie zacielené na rôzne schopnosti a zručnosti (Machková, 2007, s. 162). Dramatická hra v edukačnom procese poukazuje na to, že je možné zážitkovým učením prežiť aktivity intenzívnejšie, radostnejšie. V podnetnom prostredí sa deti učia komunikovať, vzájomne sa rešpektovať, dokázu sa vyjadriť, povedať svoj názor, argumentovať.

Záver

Dramatická hra obohacuje detí i pedagóga. Aplikáciou dramatických hier sa deti tešia z tvorivých aktivít, oči im žiaria radosťou zo zážitku, ktorý získali vlastným postojom, pohybom, gestom, mimikou, realizáciou svojich nápadov. Je dôležité, aby sa pri práci s deťmi v školskom prostredí využívali dramatické hry, ktoré podporujú u dieťaťa sociálnu interakciu, seberealizáciu a motivujú k ďalšej aktívnej činnosti, čo všetko pozitívne ovplyvňuje rozvoj osobnosti.

Bibliografia

- Disman, M. (1976). *Receptár dramatické výchovy*. Praha: SPN, 1976.
- Dolinská, E., Horňák, L., Dudek, M. (2018). *Tvorivé metódy ako determinant aktivizácie žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia*. Krasnystaw: Polianna, 2018. 234 s. ISBN 978-83-951391-1-6.
- Grohová, E. (2004). *Tvorivá dramatika, základné metodické princípy, cvičenia a hry*. Košice: Krajské osvetové stredisko v Košiciach, 2004. 64 s. ISBN 80-969222-3-8.
- Koťátková, S. (2005). *Hry v materské škole v teorii a praxi*. Praha: Grada, 2005. 184 s. ISBN 80-247-0852-3.
- Kováčová, B. (2022). Reálna podpora inkluzívneho vzdelávania v slovenskej materskej škole. In *Studia Scientifica Facultatis Paedagogicae Universitas Catholica Ružomberok*. 2022, 21(3), 31 – 40. <https://doi.org/10.54937/ssf.2022.21.3.31-40>
- Machková, E. (2005). *Metodika dramatické výchovy*. Praha: Sdružení pro tvořivou dramaturgii, 2005. ISBN 80-901660-6-7.
- Machková, E. (2007). *Jak se učí dramatická výchova. Didaktika dramatické výchovy*. 2. vyd. Praha: Akademie múzických umění, 2007. 223 s. ISBN 978-80-7331-089-9.
- Majzlanová, K. (2004). *Dramatoterapia v liečebnej pedagogike*. 2. vydanie. Bratislava: IRIS, 2004. 196 s. ISBN 80-89018-65-3.

- Svetlíková, J. (2005). *Hra vo výchove emocionálne a sociálne narušených detí*. Bratislava: LIMGOS, D. M., 2005. 186 s. ISBN 80-89113-23-0 .
- Švábová, B. (2012). *Riekanky a detské hry v predprimárnom období*. Ružomberok: VERBUM, 2012. 89 s. ISBN978-80-8084-858-3.
- Švábová, B. (2017). *Rozvoj komunikácie v inkluzívnom školskom prostredí v predprimárnom období vzdelávania*. Ružomberok: VERBUM, 2017. 141 s. ISBN 978- 80561-0494-1.
- Švábová, B. (2018). *Tvorivá dramatika v inkluzívnej materskej škole*. Ružomberok: VERBUM, 2018. 136 s. ISBN 978-80-561-0596-2.

Príspevok vychádza ako súčasť projektu KEGA č. 016KU-4/2022 Využitie metód tvorivej dramatiky v procese predprimárneho vzdelávania.

PaedDr. Božena Švábová, PhD.

Katedra predškolskej a elementárnej pedagogiky
sociálne znevýhodnených skupín
Katolícka univerzita v Ružomberku, Pedagogická fakulta
Inštitút Juraja Páleša v Levoči
Bottova 15, 054 01 Levoča
bozena.svabova@ku.sk